

Dr. Öğr. Üyesi Kerim TUZCU¹, Nazime BAYRAM²

¹Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, kerimtuzcu@hotmail.com, ORCID:0000-0001-8432-2602

²Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, topraknazime@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4421-775X

Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi Kerim TUZCU

Vocabulary Elements in Abbas Sayar's Novel Titled "Yılkı Horse"

Abstract

The richness of the vocabulary in the language is important in many ways. It provides a more effective communication and expression ability, it helps you to express your thoughts more deeply and to express more complex ideas. It reflects the cultural richness and history of the language. Vocabulary in a language gives information about the history, culture, values and experiences of that language. Increases communication skills, improves thinking skills. In this vocabulary, the stereotyped vocabulary is one step ahead of the others in terms of importance. Turkish is very rich in terms of stereotypes and when it is considered from this point of view, it is of great importance to preserve this richness and transfer it to future generations. From this point of view, literary works are very important means of transmission. Literary works show the richness of both the language and the period with the vocabulary elements they contain. In addition, it makes it possible to determine the language use skills of the authors and their command of the language. Every work whose vocabulary is examined also serves as a source for future studies and research on linguistics. In this study, Nail Abbas SAYAR's 'Yılkı Horse' novel, which uses the elements of vocabulary in his works, was chosen as a sample and examined. The data of the research, which was carried out by adopting a qualitative research approach, were obtained through document analysis. With the content analysis, stereotyped vocabulary elements (idioms, proverbs, reduplications, prayers (prays), curses (insults), curses, stereotypes (cultural unit), local names and nicknames were tried to be determined.

Keywords: Molded Words, Abbas Sayar, Novel, Vocabulary.

Abbas Sayar' ın “Yılık Atı” Romanında Söz Varlığı Unsurları

Öz

Dildeki söz varlığının zenginliği birçok açıdan önemlidir. Daha etkili bir iletişim ve anlatım yeteneği sağlar, Düşüncelerinizi daha derinlemesine ifade edebilmeyi ve daha karmaşık fikirleri ifade etmenize yardımcı olur. Dilin kültürel zenginliğini ve tarihini yansıtır. Bir dildeki kelime dağarcığı, o dilin geçmişi, kültürü, değerleri ve deneyimleri hakkında bilgi verir. İletişim yeteneğini artırır, düşünme becerilerini geliştirir. İşbu söz varlığının içinde ise kalıplaşmış söz varlığı taşıdığı önem açısından diğerlerinden bir adım öne çıkmaktadır. Türkçe, kalıp ifadeler bakımından çok zengindir ve bu açıdan düşünüldüğünde söz konusu bu zenginliği korumak ve gelecek nesillere aktarmak bir zorunluluktur. Bu açıdan bakıldığında edebî eserler çok önemli aktarım araçlarıdır. Edebî eserler içinde barındırdığı söz varlığı unsurları ile hem dilin hem de dönemin zenginliğini gösterir. Ayrıca yazarların dili kullanım becerisini ve dile hakimiyetinin tespitini mümkün kılar. Söz varlığı incelenen her eser aynı zamanda bundan sonraki çalışmalara ve dil bilimine yönelik araştırmalara kaynaklık eder. Bu çalışmada eserlerinde söz varlığı unsurlarını ustaca kullanan Nail Abbas SAYAR'ın 'Yılık Atı' romanı örneklem olarak seçilmiş ve incelenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilen araştırmanın verileri belge incelemesi yoluyla elde edilmiştir. İçerik tahlili ile kalıplaşmış söz varlığı unsurları (deyimler, atasözleri, ikilemeler, dualar(yakarış), beddualar(kargış), sövgüler, kalıp sözler (kültürbirimi), yöresel ad ve lakaplar tespit edilmeye çalışılmıştır. **Anahtar Sözcükler:** Kalıp Sözler, Abbas Sayar, Roman, Söz Varlığı.

1. Giriş

Bir edebî eserin niteliğini ortaya çıkaran en önemli unsur, yazarın kullandığı kelime hazinesi yahut başka bir deyişle söz varlığıdır. Çalışmanın konusu olan söz varlığı unsurları bir edebi eserde ne kadar çok kullanılmışsa o ölçüde dil ve içerik olarak zengindir. Çünkü her edebi eser içerisinde barındırdığı maddi ve manevi unsurlar olarak dile katkı sağlar ve dilin gelişmesine imkân tanır. Bu açıdan nitelikli edebi eserler Türk dilini güçlendirir taşıma görevi de üstlenerek dilin sahip olduğu tüm zenginliği gelecek kuşaklara aktarır. “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcükleri değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerinin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılır. Söz varlığı yalnızca bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş göstergeler, semboller, simgeler, kodlar ya da dil bilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” (Aktaran Akyaçım, Gürcü, 2017, s. 56).

Abbas Sayar’ın bu eserinde olayın geçtiği yerdeki Anadolu insanının acılarını, sevinçlerini, problemlerini, ihmal edilmişlerini, tabiatla mücadelelerini gözlemci bir bakış açısıyla yöredeki ağız özelliklerini kullanarak anlatması, o toplumun kavramlar dünyasından bize malzemeler sunması, eserin yöresel söz serveti açısından da zengin olması bu eseri değerli kılmaktadır. Edebi eserdeki söz varlığı unsurlarına değinilmeden önce bu romanı daha iyi anlamamıza yardımcı olacağından yazarın hayatı ve edebi kişiliğinden kısaca bahsedilmiştir.

1.1. Abbas Sayar’ın Hayatı ve Edebi Kişiliği

“Edebiyatın şiir, roman, hikâye ve anı gibi türlerinde eserler veren Abbas Sayar, çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Yazarlığının yanı sıra gazetecilik ve yayıncılık da yapmış, matbuat hayatımıza katkı sağlamıştır. Mizacı açısından bakıldığında Abbas Sayar, aşırı insan ve doğa sevgisiyle dolu duygusal, iyi yürekli, merhametli, cömert, rint meşrep bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca disipline gelmeyen, özgürlüğüne düşkün, düzenli çalışmak ve sebat etmek yerine sürekli hareket eden, kuralsız yaşayan bir insandır.” (Karabulut 37: 2011).

Yazar 21 Mart 1923’te Yozgat’ta doğdu. Liseyi (1941) Yozgat’ta bitirdi. Yokluk yüzünden üniversiteye gidemedi. Kısa süreli memurluktan sonra yedek subay oldu. 1945’te İstanbul’da evlendi. Dört dönem Türkoloji öğrenimi yaptı. Sonra Yozgat’a döndü. 1947’de İstanbul’da, on beş günde bir çıkardığı gazeteyi, matbaa kurarak Yozgat’ta yayımlamaya devam etti. Politikaya girdi, bir süre sonra siyasetin çıkar kavgalarına ayak uyduramayan Sayar 1957’de siyasetten el etek çekti. Şiir yazmayı sürdürürken, roman yazmaya başladı. 1970’te Yılkı Atı romanıyla ismini duyurdu. (Sayar, 2019:5)

1.2. Romanın Özeti

Üssüğünoğlu İbrahim yoksul bir köylüdür. O yıl tarladan elde edilen mahsul az kışın ise çetin geçeceği daha başından bellidir. Üssüğünoğlu, gökyüzüne kırık gözlerle baktı. Sonra boşluğa doğru söylenmeğe başladı: -Duyduk rüzgâr efendi, duyduk. Kış geliyor diyorsun. Hoş geldi, sefalar getirdi. Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi? Sen öyle delicoş esip durma. İşleme fakirin ciğerine ... Harmanda isteriz nazlı geline dönersin. (Sayar s.9) Ürün azlığından şikâyet ederken aynı zamanda zengin olma hayalleri de kuran İbrahim kış mevsiminde hayvanlara vereceği otu, samanı düşünür. Dışarda kış geldim diyor. Ahırdaki saman belli, saçkı belli. Ben, öküzlerin, tayın, kıratın yeygisini onunla paylaştıramam. Tayın arpasına ortak edemem. O, bu yıl başının çaresine bakacak. (Sayar s.17) O sırada aklına Dorukısrak’ı yıldıya bırakma fikri gelir. Dorukısrak zamanında Üssüğünoğlu’na saygınlık kazandırmış deyim yerindeyse adam etmiştir. Şimdi ise artık yaşlanmış ve parlak günlerini geride bırakmıştır. Üssüğünoğlu İbrahim fakirliği, kış mevsimini, ürünlerinin ucuza alınmasını, yıldılığı kendisinin icat etmediğini bunun bir gelenek olduğunu ileri sürerek ona tepki gösterenlere karşı çıkmıştır. Yıldıya bırakılan Doru tayını çok özler. Defalarca kapıya gelir fakat içeri alınmaz. Ümidi kesilen Dorukısrak ovadaki diğer yıldılıklara karışır. Oradaki hayatı özümser ve özgürlüğün keyfini çıkarır. Kış bitimine yakın İbrahim’in aklına Dorukısrak düşer. Yanına oğlunu da alarak Dorukısrak’ı aramaya koyulur. Yanlarında Doru’nun tayı da vardır. Tayı yem olarak kullanıp Doru’yu yakalama planı tutmaz. Dorukısrak tayını da yanına alıp gözden kaybolur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Nail Abbas Sayar’ın ‘Yılkı Atı’ adlı romanındaki söz varlığı unsurlarının tespit edilmesidir. Toplumun konuştuğu dilin söz varlığının şekillenmesinde büyük etkiye sahip olduğu gerçeğiyle çalışmamıza konu olan yazarın romanında kullandığı unsurlar da söz varlığı terimi ile karşılanmıştır. “Söz

varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu” (TDK, 2019: 2158) şeklinde açıklanmaktadır. Bu amaçla sadece Nail Abbas Sayar’ın romanı incelenmekle kalmayıp yazarın hayatı, edebi şahsiyeti hakkında da bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Yazarın romanında kullandığı yöresel dil unsurlarına ve ağız özelliklerine dokunulmadan verilmiştir. Söz varlığının içerdiği öğeler (deyimler, atasözleri, ikilemeler, dualar, beddualar, sövgüler, kalıp sözler, yöresel ad ve lakaplar) ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda çalışma aşağıdaki sorular üzerine yoğunlaşmıştır:

-Yılkı Atı adlı eserde söz varlığı unsurlarını oluşturan (deyimler, atasözleri, ikilemeler, dualar, beddualar, sövgüler, kalıp sözler, yöresel ad ve lakaplar) unsurlar nelerdir?

-İncelenen bu eser söz varlığı açısından Türkçe eğitimi ve öğretiminde bir materyal olarak kullanılabilir mi?

1.4. Araştırmanın Önemi

Yapılan bu çalışmada Abbas SAYAR’ın Yılkı Atı romanında kullandığı kalıplaşmış söz varlığı unsurlarının Türkçenin söz varlığını ne denli temsil ettiğinin tespiti amaçlanmıştır. Türkçenin söz varlığı havuzundan (deyimler, atasözleri, ikilemeler, dualar, beddualar, sövgüler kalıp sözler, yöresel ad ve lakaplar) yazarın eserinde ne kadar kullandığının ortaya çıkarılması önemlidir. Çünkü Yılkı Atı romanının ilk basım yılı 1970’dir ve hala günümüzde yeni baskıları yapılmaktadır. Yazarın romanlarında TRT Roman Başarı Ödülünü, TDK Ödülünü alması bu usta yazarın Türk dilinin zenginliklerini kullanmada ve sezdirmede büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

1.4. Tanımlar

Söz Varlığı: Söz varlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu (TDK, 2019: 2158)

Deyim: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir. (TDK, 2019: 651)

İkileme: 1. İkilemek işi 2. Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirlerine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması. (TDK, 2019: 1165)

Atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel. (TDK, 2019: 180)

Dua: 1. Yakarış 2. Allah’a yalvarma, yakarış için söylenen dini metin. (TDK, 2019: 720)

Beddua: Birinin kötü dutuma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış. (TDK, 2019: 292)

Sövgü: Sövmek için söylenen söz, sövme, küfür. (TDK, 2019: 2151)

Lakap: Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad. (TDK, 2019: 1572)

2. Yöntem

Bu bölümde, çalışmada kullanılan model ve yöntem, verilerin nasıl elde edildiğine dair açıklamalar yer almaktadır. Materyal olarak neredeyse 40. basımı yapılan 1971 TRT roman başarı ödülünü almış olan Yılkı Atı’dır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir araştırmadır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemi temelinde yazılı kaynak olarak roman kullanılmıştır. Dokümanın incelenmesi sistemli ve titizlikle gerçekleştirilmiştir. “Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen materyallerin çözümlenmesini kapsamaktadır.” (Aktaran Uz, Özcan 2020, s.194).

2.2. Verilerin Toplanması ve Tahlili

Bu çalışmada “Yılkı Atı” romanı yöntemine uygun olacak şekilde incelenmiştir. Öncelikle çalışılacak başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklara uygun örnekler saptanmış, söz varlığı unsurları türüne göre kategorize edilmiştir. Söz varlığı kategorileri ise; deyimler, atasözleri, ikilemeler, dualar, beddualar, sövgüler, kalıp sözler, yöresel ad ve lakaplar gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bulgular olduğu gibi aktarılmış söz varlığının eserdeki orijinalliği bozulmamıştır. Atasözü ve deyimler dizini oluşturulurken Türk Dil Kurumunun internet ortamındaki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Ömer Asım Aksoy’un Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü

temel alınmıştır.

Araştırmada değerlendirmeye tabi tutulacak ana unsur kalıplaşmış söz varlığı unsurlarıdır.

Alt başlıklar ise şunlardır:

Deyimler

Atasözleri

İkilemeler

Dualar

Beddualar

Sövgüler

Kalıp sözler

Yöresel ad ve lakaplar

3. Bulgular

Bulgular kısmında, incelenen eserdeki söz varlığı unsurları belirlenip sınıflandırılmıştır.

3.1. Söz Varlığı Unsurları:

Çalışma kapsamında ele alınan kalıplaşmış söz varlığı unsurları aşağıda belirtilmiştir. İncelenen eserdeki söz varlığı unsurları ayrı ayrı belirlenip sınıflandırılmıştır.

3.1.1. Deyimler

Her dilde deyimler belli bir durumu, oluşumu, insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, kendi anlamları dışında kullanılan birkaç sözcükten oluşan birimlerle dile getirir. Atasözlerindeki gibi bir yargı bildirmez, çeşitli benzetme ve aktarmalarla, güçlü bir anlatımla betimlemeye giderler. Örneğin Türkçede bir kadının bir ev, bir aile ya da insan için büyük bir özveriyle, uzun süre, her türlü yokluğa göğüs gererek çalıştığını anlatan saçını süpürge etmek deyimini, böyle güçlü bir anlatıma ulaşmıştır (Aksan, 2000:172).

Yazarın eserde en çok kullandığı söz varlığı unsuru deyimlerdir. Romanda 400 deyim tespit edilmiştir. Deyimler metinde geçtiği şekliyle ve sayfa numaraları belirtilerek verilmiştir. Yukarıdaki açıklamadan hareketle Abbas Sayar'ın romanında kullanmış olduğu deyimlere bakıldığında eserin 111 sayfadan oluşmasına rağmen yoğun bir anlatıma ve derinliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bir sanatçının kullandığı dilin söz varlığını eserlerine yansıtabilmesi, bir bakıma onun dildeki hakimiyetini de gösterir.

Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce (Aksoy, 2013: 52) taşıyıcıları olarak düşünülen deyimler, dilde çekici anlatım özelliği taşıyan, kelimelerin çoğu kez gerçek anlamından uzaklaştığı kalıplaşmaları içerir. Deyim nitelikli söz kalıplaşmaları, bir durumu ve bir davranışı çeşitli benzetmeler ve aktarmalarla daha güçlü ve daha ilginç bir biçimde anlatmaya yararlar. Bir başka deyişle dildeki kelime kadrosunu ustaca kullanarak değişik yapılarda değişik anlatım yollarını ortaya çıkararak dilin yapı ve anlam zenginliğine katkıda bulunurlar (Şahin, 2004: 2).

Bütün dillerde olduğu gibi Türkçede de atasözü, deyim gibi söz varlığı unsurları toplumun inançlarını, gelenek ve değer yargılarını aktarır. Eserde tespit edilen deyimler aşağıda verilmiştir.

Hal kalmadı (S.9) Hal aldı (s.9) Ne gezer (s.10) İğne iplik kesilmek (s.10) Hepsinin bir ipliğini çekse kırk yaması birden düşer (s.10) Önüne kattı (s.10) Yola düştüler (s.10) Güneş yemiş keleşe dönmek (s.10)Yolu Kербela'dan geçecek gibi olmak (s.10) Çık şimdilik aklımdan (s.11) İt dirliği (s.11) Karar vermek (s.11) Halt karıştırmak (s.11) parmağını ısırarak (s.11) Burnu bir karış (s.11) Alt üst etmek (s.11)Yer göstermek (s.12)Pazarlığa tutuşmak (s.12)Hatırın için (s.12)İtibar etmek (s.12) Zırnık aşağı vermem (s.13) Küfül küfül yel yalamak (s.13) Ağzını açma (s.13) Çiğ süt emmedim (s.13) Tenezzül etmek (s.13) Alabora olmak (s.13) Tenezzül ederler (s.13) Fır dönmek (s.13) Yayan yapıldak (s.13) Ayıp ettin (s.13) Çiğneyip geçmez (s.13) Çiğneyip geçilir mi? (s.13) Dünya yüzü gör (s.14) El etek çekmek (s.14) Yanına ilişti (s.17) Aklından geçmez (s.17) Keyfi üstüne geldi (s.17) Başının çaresine bakacak (s.17) Başının çaresine baksın (s.17) Çifte

koşmak (s.17) Eş olmak (s.17) Yol almak (s.18) Duymazlıktan geldi (s.18) Gözünün önüne gelir (s.19) Burnundan soluyor (s.21) Suratından düşen bin parça (s.21) Kül ufak oldu (s.21) Omuz vererek (s.21) Sırt sırta vermek (s.21) Alkış tuttu (s.21) Göz kırpyordu (s.21) İş var işin içinde (s.22) Kuvatı kesilmek (s.22) İn cin kalmamış (s.22) Yarışa tutuşurlar (s.22) Peşine düştü (s.23) Bir hoş oldu (s.23) Baksın başının çaresine (s.23) Oralı olmadı (s.23) Diline doladı (s.25) Kulaklarını dikti (s.25) Çifte attı (s.25) Don gömlek (s.25) Canı iyisinden yandı (s.26) Alırsın boyunun ölçüsünü (s.26) Dert yandı (s.26) Ciğerine işler (s.26) İflah etmez (s.26) Kurbanlık koyun gibi (s.26) Eli ayağı bağlı (s.26) Alıcı çıkmaz (s.26) Tatlı canını üzme (s.26) İnce eleyip sık dokumak (s.26) Aklına bir şeyler gelmiş (s.26) Tatlı canını üzme (s.26) İçini gıcıklıyordu (s.26) Yolunu tuttu (s.27) Gözüne ilişen (s.27) Hamle etmek (s.27) Gönülleri hoş olsun (s.27) Ağzına gem yaptı (s.27) Tahrik etmek (s.27) Olanlar oldu (s.27) Yaşına basmadan (s.28) Kendini göstermek (s.28) Dillere destan oldu (s.28) Boy atmaz (s.28) Sözüne dinliyor (s.28) Yaşına basmıştı (s.28) Davet etmek (s.28) Vadetmişti (s.28) Boy göstermek (s.29) Arayı açtı açtı (s.29) Talipler çıktı (s.29) Kul köle olmak (s.29) Dili varmıyordu (s.29) Bir dediği iki olmadı (s.29) Sülün gibi (s.29) Göçüp gitmişti (s.29) Beş paralık olmak deyimi (s.29) Üzerine titremek (s.30) Hop kalkıp hop oturmak (s.30) Başka gözle bakar (s.30) İltimas eder (s.30) Yok pahası (s.31) Gün görmek (s.31) Eni yok butağı yok (s.31) Yüke ortak olmak (s.31) Kuvvetten düşüyor (s.31) Yaş ilerliyor (s.31) Gözden düşmüştü (s.31) Kendine gelsin (s.31) Aratmaz gibi oldu (s.31) Oyunu bozdu (s.31) Hoş oldu içi (s.35) Göz göze gelmek (s.35) Peşine takılmak Yol almak (s.35) Alaya almak (s.35) Elini versen kolunu alamazsın (s.36) Gözü elinde olmaksızın Dorukısırak'a takıldı (s.36) İşin rast gidecek (s.36) Kuşun kurdun yemi (s.36) Yayan yapıldak (s.36) Gelir elinden (s.36) Oralı olmadı (s.36) Yola düştü (s.36) Geçti aklından (s.36) Yola çıkmış (s.36) Başını alıp gitmiş (s.37) Yola düştü (s.37) Kulaklarını dikti (s.37) Ağızsız dilsiz (s.38) Adam etmek (s.38) Oralı olmadı (s.39) Çıktı ortaya (s.39) Yol alıyordu (s.39) Teslim olmak (s.40) Göz attı (s.40) Tutsak olmak (s.40) Soluk soluğa (s.40) Görmezlikten geldi (s.40) Çifte atmak (s.40) Kulaklarını dikti (s.40) Çifte attı (s.41) Mecali mi yok (s.41) Gel keyfim gel (s.41) Ardi arkası kesilmeyecek (s.41) Kulaklarını dikti (s.45) Bir araya geldiler (s.45) Peşine düştüler (s.45) Gözden çıkmış (s.45) Hesaptan düşülmüş (s. 45) Başa çıkamaz (s. 45) Pabuç bırakırlar (s. 46) Vız gelir (s. 46) Kısmetleri açılır (s. 46) Keyfin bilir (s. 46) Tedbir alınmıştı (s.46) Peşine düşüyorlar (s. 46) Yüreğine oturmuştu (s. 47) İşe yaramaz olmuş (s. 47) Dünyalar onun oldu (s. 47) Gururu kırıldı (s.47) Dört elle sarılmak (s. 48) Kul kölesi olacaktı (s.48) Gözden uzak tutmuyorlardı (s.48) Kulaklarını diktiler (s.48) Kulak kesildiler (s.49) İçi yanmak (s.49) Sonuç vermedi (s.49) Gözünden düşmüştü (s.50) El ayak çekmişti (s.50) Kulaklarını dikti (s.50) Kulakları dikik (s.50) yüzüne bakacak hali yoktu (s.50) Ortalık karıştı (s.51) Dirlik düzen (s.51) Dikkat kesildi (s.51) Kulakları dikikti (s.51) Meydan okuyuştu (s.51) İçi çekmedi (s.51) Kulaklarını dikip (s.51) Bir hoş olurdu (s.52) Yerinde sayıyordu (s.52) Başlarının çaresine bakacak (s.52) Gözden düşükler (s.52) Göz göze gelmek (s.52) Başını öne eğmek (s.52) Çifte atış (s.53) Kaşla göz arası (s.53) Kül ufak olmuştu (s.53) Kulaklarını diktiler (s.53) Peşine düştü (s.54) Vız geliyordu (s.54) Peşine takıldılar (s.54) Oralı olmuyordu (s.54) İtaat etmiyordu (s.54) Başına gelmemişti (s.54) Kendini bıraktı (s.55) Canını sıkıştı (s.55) Hareketsiz kalmak (s.55) İçimize dışımıza çıkartacak (s.59) Kurban olayım (s.59) Yeniden dünyaya gelmiş (s.59) Aklına doru kısrak takılmıştı (s.59) İflah bırakmaz (s.59) Aklınız erer (s.60) Yazık ettik (s.60) İcat ettim (s.60) Kılı kıpırdamaz (s.60) Dünyanın öbür ucuna gitmek (s.60) Burun sokmak (s.60) Ciğerine işler (s.60) Gelir elinden (s.60) Bir yandan çıkar bunun acısı (s.60) Bir hoş oldu (s.65) Yan gözle baktı (s.65) Oralı olmadı (s.65) Küçük görüyordu (s.65) Buza kesmişti (s.65) Vız geliyordu (s.66) Boyun eğmek (s.66) Kulaklarını diyor (s.66) Vurdum duymaz (s.66) Yere iğne düşse görülürdü (s.67) Tüylere diken dikendi (s.68) Telaşa düşürdü (s.68) Oralı değildi (s.68) Güçlük çekmeden (s.68) Kendinde olmadan (s.68) Kulaklarını dikti (s.69) Tırıs geçti (s.69) Çarptı gözüne (s.69) Ardi arkası kesilmeyen (s.69) Çarptı gözüne (s.70) Birbirlerine girmişlerdi (s.70) Boyun eğdiler (s.70) Ağzı dili olmayan (s.71) Göz attı (s.71) Derde düşmüş (s.71) Laf çıkmıştı (s.71) Gözden çıkarmak (s.71) Uğurlar olsun (s.71-72) İş bize düştü (s.72) Bin bir güçlkle (s.72) Kendisine gelmek (s.72) Göz dolduracak (s.73) Sıcağı sıcağına (s.73) Boy gösterdiler (s.77) Peşine takıldılar (s.77) Yer gök bir olmuştu (s.78) Kulaklarını diyorlardı (s.78) Macera arıyorlardı (s.78) Vız geliyordu (s.78) Peşine düştüler (s.78) Göz açtırmaz (s.78) Alabora olmak (s.78) Savaşa tutuşmak (s.78) Çifte atmak (s.79) Para etmedi (s.79) Yoksun bırakmak (s.79) Ana baba günü (s.79) Birbirine girmişti (s.79) Çifte atmak (s.79) Zorunda kalmak (s.79) İliklerine işlemek (s.79) Hiçe saymak (s.79) Alabora oluyor (s.80) Peşine düştüler (s.80) Peşine düşen (s.80) Alt üst olmuş (s.80) Can kaygısı (s.80) Kaşla göz arası (s.81) El çekmek (s.81) Peşine takılmak (s.81) Peşine taktı (s.81) Dört nala (s.81) Köşe bucak (s.81) Göz atmadan (s.85) Paçasını ecelin elinden kurtardı (s.85) Göz attı (s.86) Ciğerine işlemek (s.86) Dünya yüzü görmedi (s.87) Başa çıkamadık (s.87) Kul köle olduk (s.87) Kaldım ortalarda (s.87) Zor bela (s.87) Kendisine gelmesi (s.87) Denk getiremedik (s.87) Gözün yolda (s.88) Kış kıyamet (s.88) Yer gök bir oldu (s.88) Kurban vermek (s.88) Bir çuval inciri berbatlıyamam (s.88) Keyfine bak (s.88) Güllük güllüştük (s.88) Sen sağ ben selamet (s.88) Altını üstüne getirmişti (s.88) Dünyayı ayağa

kaldırırlar (s.88) Ortadan kaybolmak (s.88) Pılsını pırtısı raflara kaldırıyor (s.89) Göz attı (s.89) Caka yapar (s.89) Göz attı (s.89) Yol aldı (s.90) Gözden kaybolunca (s.90) Yanına sokuldu (s.90) Çalım satmak (s.90) İş başa düşer (s.91) Kanlar kaynar (s.91) Vurdum duymazlık (s.91) Sözüünü etmediğimiz (s.91) Söz açtığımız (s.91) Yüreğinden söküp atmadı (s.94) Söz ettiğimiz (s.94) Gül gibi geçindirirdi (s.94) Ömür törpüsü (s.94) Alıcı çıktılar (s.95) Pazarlık sıkı oldu (s.95) Hop oturup hop kalkmak (s.95) Kulak asan olmadı (s.95) Yola düştüler (s.95) Yola düşünce (s.95) Para etmedi (s.95) Adım başı (s.99) İsmi cismini bilmemek (s.99) Sahip çıkar (s.100) Umutlar suya düşer (s.100) Aklına doru kısırak düştü (s.100) Yer gök bir oldu (s.100) İcat etmek (s.100) Kolaçan etmek (s.101) Elin oğlu (s.101) Göz attım (s.101) Başa geçirdi (s.101) Laf açan (s.101) Yayan yapıldak (s.101) Şaş kal (s.101) Karnın bayram etsin (s.101) Diz boyu deyimi (s.102) Dağ taş (s.102) Kılı bile kıpırdamaz (s.102) Alın yazısı (s.102) Gafil avlanır (s.102) Yakayı hemencecik ele verir (s.102) Çıt yoktu (s.102) Rast gidecek (s.103) Elimizle koymuş gibi bulduk (s.103) Dört nala (s.103) Akıl karı değil (s.103) Pabuç bırakmak (s.104) Dünyayı gözü görmüyordu (s.104) Göz göze geldiler (s.104) Vız geldi (s.104) Hoşlarına gitti (s.105) Arayı açmak (s.105) Şaşırıp kaldı (s.105) Feryat etmek (s.105) Alık alık bakmak (s.105) Geldi başımıza (s.105) İn cin yoktu (s.105) Umudu kesildi (s.105) Yer yarıldı altına girdiler (s.105) Yer yarıldı da altına girdiler (s.105) Pabuç bıraktın (s.105) Çık işin içinden (s.105) Ayıkla pirincin taşını (s.105) Başa çıkılmaz (s.106) Kolaçan etmek (s.106) Aklına düşer (s.106) Yola düştü (s.106) Önüne katıp (s.107) Kül ufak edersin (s.107) Tosya'ya giderken evdeki bulgurdan olduk (s.107-108) Umut dağıtıyordu (s.108) Arayıp taramak (s.108) Umudunu kesmişti (s.108) Peşine düşürdü (s.109) Kulağa hoş gelir (s.109) Yola düştü (s.109) Dudak büküyordu (s.109) Yol göründü (s.109) Yakasını kurtaracaktı (s.109) Alt üst etmek (s.109) Eli ayağı buz oluyor (s.109) Akli yeniden ovaya takıldı (s.110) Nevri döndü (s.110) Suratı asıldı (s.110) Burnundan hızla soludu (s.110) Yüreği eziliyordu (s.110) Dünyası yıkılmıştı (s.110) Ağızsız dilsiz (s.110) Eden bulur (s.110) Oh oldu (s.110) Etti, buldu (s.110) Kına yakın (s.110) Zil takıp oynamak (s.110) Zorunda kalmak (s.110) Yazık olmak (s.110)

Deyimler, farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Bir sözcük grubunun deyim olup olmadığını anlamak için deyim türlerine bakmak faydalı olacaktır. (Aksoy 1993: 497-509) Ömer Asım Aksoy'un deyim tasnifine göre deyimler gruplara ayrılmıştır.

3.1.2. Deyimlerin en önemli kısmını sözcükleri mecaz anlamda kullanılanlar oluşturur:

Bir dediği iki olmamak, Beş paralık olmak, başka gözle bakmak, burnu bir karış havada olmak, dünya yüzü görmemek, başının çaresine bakmak, keyfi üstüne (yerine) gelmek, gözünün önüne gelmek, suratından düşen bin parça, işin içinde iş var, boyunun ölçüsünü almak, tatlı canını sıkırmak (üzmek), ince eleyip sık dokumak, gönlü hoş olmak, ağzına gem vurmak (yapmak), başını alıp gitmek, işe yaramaz olmak, dünyalar onun olmak, dört elle sarılmak, gözden uzak (tutmak), yerinde duramaz olmak, iş başa düşmek, dünya yüzü görmemek, dünyayı ayağa kaldırmak, gül gibi geçinmek, yakayı ele vermek, dünyayı gözü görmemek akıl karı değil (olmamak), eliyle bulmuş gibi olmak, umudu (ümidi) suya düşmek, yer yarılıp altına (içine) girmek, işin içinden çıkmak, zil takıp oynamak, can sağ olmak

3.1.3. Bazı deyimler, iki yargıdan oluşur ve kendi içinde kafiyelidir:

Yaz olsun, kış olsun, sen sağ, ben selamet

3.1.4. Bir öyküye ya da bir olaya dayanan deyimler de vardır:

Tosya'ya giderken evdeki bulgurdan olduk, yolu Kerbela'dan geçecek gibi olmak, her pazarda ipliğimiz olsun, bir çuval inciri berbat etmek, ayıkla pirincin taşını.

3.1.5. Bir kısım deyim ise âdet, inanış ve gelenekleri bildirir:

Kına yakmak, eden bulur, kurban olayım, uğurlar olsun, kısmeti açılmak.

3.1.6. Bazı deyimler anlatım güzelliği düşünülmeyle oluşturulmuştur:

Caka satmak, çalım satmak, don gömlek, fır dönmek, içini gıcıklamak, olanlar olmak, dört nala, keyfin bilir, yok pahası.

3.1.7. Kimi deyimler belli dil bilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuştur:

Alın yazısı, elin oğlu, adım başı, diz boyu, dağ başı, sıkı pazarlık, zor bela, vurdum duymaz, çıt yok.

3.1.8. Bazı deyimler de eksilteli anlatım şeklindedir:

Sülün gibi, zor bela, ömür törpüsü, hatırın için, kurbanlık koyun, bin bir güçlük, dünyanın öbür ucu, ne gezer.

3.1.9. Aynı sözcüğün tekrarlanması dışında bir kısım ikileme de deyim kabul edilir:

Kul köle olmak, Kül ufak olmak, çerçöp olmak, alt üst etmek, in cin kalmamış (top oynuyor), ağızsız dilsiz, dirlik düzen (lik), içi dışına çıkmak, (içimizi dışımıza çıkartacak), tüyleri diken diken olmak, sıcağı sıcağına, ana baba günü, kaşla göz arası, köşe bucak, alt üst etmek, deri kemik etmişti (bir deri bir kemik kalmak), yele sele vermek, altını üstüne getirmek , pılısını pırtısını almak (toplamak), yayan yapıldak, kış kıyamet, iğne ipliğe dönmek, ismini cismini bilmemek, kendi kendine , yer gök bir olmak, hop oturup hop kalkmak, alık alık bakmak, göz göze gelmek, er geç , el ayağı buz olmak (kesilmek), ağızsız dilsiz, kuşun kurdun yemi (kurda kuşa yem olmak), el ayak çekmek, ağzı dili olmamak , kıs kıs gülmek, küfül küfül yel yalamak , sırt sırta vermek , omuz omuza vermek, el etek çekmek, eli ayağı bağlı, güllük gülistanlık.

3.1.10. Bir sözcükle yardımcı eylemden oluşan söz grupları:

Burnundan solumak, alkış tutmak, hayrı yok (olmamak), göz kırpmak, kuvveti kesilmek, yarışa tutuşmak, diline dolamak, canı yanmak, dert yanmak, ciğerine işlemek , aklına gelmek, yolunu tutmak, gözüne ilişmek, kendini göstermek, söz dinlemek, davet etmek, yaşına basmak, vaad etmek, boy göstermek, arayış açmak, talibi çıkmak, dili varmamak, göçüp gitmek, üzerine titremek, iltimas etmek, gün görmek, kuvvetten düşmek, kendine gelmek, oyun bozmak, peşine takılmak, gözü takılmak, elinden gelmek, yola düşmek, aklıdan geçmek, yola çıkmak, adam etmek, ortaya çıkmak, teslim olmak, duymazlıktan gelmek, görmezlikten gelmek, mecali olmamak, peşine düşmek, gözden çıkmak, başa çıkmak, pabuç bırakmamak, yüreğine oturmak, güçten düşmek, kulak kesilmek, içi yanmak, sonuç vermek, gözden düşmek, ortalık karışmak, dikkat kesilmek, meydan okumak, içi çekmek, yerinde saymak, itaat etmek, başına gelmek, kendini bırakmak, canını sıkmak, çaresi kalmamak, akli ermek, icat etmek, yazık etmek, kılı kıpırdamamak, burun sokmak, ciğerine işlemek, acısı çıkmak, hoş olmak, küçük görmek, buza kesmek, vız gelmek, boyun eğmek, telaşa düşmek, kendinde olmamak, güçlük çekmek, boyun eğmek, göz atmak, derde düşmek, laf çıkmak, gözden çıkarmak, göz doldurmak, boy göstermek, kulaklarını dikmek, macera aramak, göz açtırmamak, alabora olmak, savaşa tutuşmak, yoksun bırakmak, zorunda kalmak, iliklerine işlemek, hiçe saymak, el çekmek, paçasını kurtarmak, ortada kalmak, ortadan kaybolmak, gözden kaybolmak, yol almak, yanına sokulmak, kanı kaynamak, söz etmek, söz açmak, söküp atmak, alıcı çıkmak, kulak asmamak, para etmemek, sahip çıkmak, icat etmek, kolaçan etmek, başa geçmek, laf açmak, gafil avlamak, şaşırıp kalmak, rast gitmek, başa gelmek, arayış açmak, hoş gitmek, pabuç bırakmamak, umudu kesilmek, aklına düşmek, başa çıkmak, gözü takılmak, umudu dağılmak, arayış taramak, hoş gelmek, dudak bükme, yol görünmek, yakayı kurtarmak, akli takılmak, nevrî dönmek, suratı asılmak, dünyası yıkılmak, yüreği ezilmek, yazık olmak, zorunda kalmak, gözüne çarpmak, sesi çıkmak, yolunu tutmak, tebliğ etmek, itibar etmek, tenezzül etmek, hamle etmek, tahrik etmek, gözüne batmak, boy atmak, göçüp gitmek, üzerine titremek , hali kalmamak, önüne katmak, halt karıştırmak, akılda çıkmak, pazarlığa tutuşmak, çiğneyip geçmek, aklına gelmek, parmağını ısırarak.

3.1.11. Gerçek anlamda kullanılan deyimler:

Karar vermek, yer göstermek, çifte koşmak, işi rast gitmek, bir araya gelmek, Başını öne eğmek, peşinden gelmek.

3.2. İkilemeler:

Abbas Sayar'ın eserinde en çok kullandığı ikinci söz varlığı unsuru ikilemelerdir. İkilemelerin bulunduğu sayfa numaraları belirtilmiştir.

TDK'nin Büyük Türkçe Sözlüğünde ikilemenin tanımı şu şekildedir:

"Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması" (<https://www.sozluk.gov.tr>). Eserde olay örgüsü oldukça yalındır. Bu sebeptendir ki yazar anlatımı güçlendirmek, anlatımını pekiştirmek, olaya hareket katmak için kelime tekrarlarından oldukça yararlanmış. İkilemelerin yukardaki tanımlarından hareketle yazarın eserinde kullandığı ikilemeler sınıflara ayrılmıştır.

Pırıl pırıl (s.10) çoluk çocuk (s.10) eğri büğrü (s.10) yarı yarı (s.12) koca koca (s.12)deste deste (s.12)bugüne bugün (s.12) küfül küfül (s.13) girer girmez (s.17) çer çöp (s.17) alık alık (s.17)üç beş(s.17) sağ salim (s.18) sağ salim (s.18) donuk donuk (s.19) diken diken (s.19) eğri büğrü (s.20) yamuk yumuk (s.20)tek tük (s.20) üç beş (s.20) tokat tokat (s.21) yumruk yumruk (s.21) tekme tekme (s.21) öteyi beri (s.21) ayrı ayrı (s.21) boyuna posuna (s.21)sus pus (s.21) küt küt (s.22) huysuz huysuz (s.22)ürkek ürkek (s.22) itişe kakışa (s.23) ıplıl ıplıl (s.23) kürek kürek (s.23) düşer düşmez (s.24) yarım yarım (s.24) yarım

yarım (s.24) höst höst (s.24) höst höst (s.24) peşi peşine (s.25) söylene söylene (s.26) tek tük (s.26) üç beş (s.26) ağır ağır (s.25) kopara kopara (s.27) acı acı (s.27) peşi peşine (s.27)peşi peşine (s.27)uysal uysal (s.28) yavaş yavaş (s.28) sağdan soldan (s.29) verilir verilmez (s.29) başlar başlamaz (s.31) acı acı (S.35) yarı yarıya (s.35) bata bata (s.35) çarpa çarpa (s.35) kendi kendine (s.35)göz göze (s.35) gidiş dönüş (s.35) sık sık (s.35) beş on (s.37) iplik iplik (s.37) sicim sicim (s.37) bir iki (s.37) ağır ağır (s.39)üç beş (s.39) değe değe (s.40) bıçak bıçak (s.40) kel kel (s.40) acı acı (s.40) soluk soluğa (s.40) Sağına soluna (s.40) beş on (s.40) peş peşe (s.41) bıçak bıçak (s.41) sekiz on (s.45) boylusu poslusu (s.46) beş on (s.47) üç beş (s.47) gelir gelmez (s.49) ses ses (s.49) kemik kemik (s.50) aval aval (s.50) dama dama (s.50) ses ses (s.50) sakın sakın (s.51) takır takır s.51) acı acı s.51) yüz ikiyüz (s.51) dalga dalga (s.52) şaşkın şaşkın (s.52) göz göze (s.52) ağır ağır (s.52) iplik iplik (s.52) kırpık kırpık (s.52) pat küt (s.53)ayrı ayrı (s.53)katılır katılmaz (s.53) kıvrıla kıvrıla (s.54) beş sekiz (s.54) sekiz on (s.54) yara yara (s.54) tozuta tozuta (s.54) sağa sola (s.55) perim perişan (s.55)bir iki (s.54) sekiz on (s.54) üç beş (s.56) beş sekiz (s.60) gövde gövde (s.65)iplik iplik (s.65)sürtüne sürtüne (s.65) büyümüş büyümüş (s.67) dolaşa dolaşa (s.66) sık sık (s.66) acı acı (s.66)pırıl pırıl (s.67)acı acı (s.67) iplik iplik (s.67)üç beş (s.67) sağa sola (s.67) yavaş yavaş (s.67) açılıp açılıp (s.67) ağır ağır (s.67) iplik iplik (s.68) diken diken (s.68) acı acı (s.68) sağa sola (s.68) ağır ağır (s.68)zar zor (s.68) tatlı tatlı (s.69) çin çin (s.69) çin çin (s.69) sönük sönük (s.69) tek tük (s.69) pembe pembe (s.70) üç beş (s.70) sağa sola (s.70) beş on (s.70) üç beş (s.71) eski püskü (s.71)sıcağı sıcağına (s.73) sık sık (s.73) iplik iplik (s.77) vıcık vıcık (s.77) boz boz (s.77) rüzgar rüzgar (s.77) hırslı hırslı (s.77) arttıkça arttı (s.78) iniş yokuş (s.78) kıran kırana (s.79) boğuşa boğuşa (s.79) hızlı hızlı (s.79) ses ses (s.80) acı acı (s.80) yığın yığın (s.80) bir bir (s.80) benek benek (s.82) kırmızı kırmızı (s.85) ucu ucuna (s.88) pırıl pırıl (s.88) üçer beşer (s.88) pırıl pırıl (s.88) ağır ağır (s.88) kalka kalka (s.90) kıvrıla kıvrıla (s.90) sıcak sıcak (s.93) üç beş (s.93) tatlı tatlı(s.93) aşağı yukarı (s.93) iyi iyi (s.94) kendi kendine (s.94) acı acı (s.95) bin bir (s.99) bin bir (s.99) çiçek çiçek (s.99) uğrun uğrun (s.99) kıvrım kıvrım (s.103) hafif hafif (s.104) yavaş yavaş (s.104) göz göze (s.104) alık alık (s.105) sağa sola (s.105) aşağı yukarı (s.105) ağır ağır (s.106) yalan yanlış (s.107) güle güle (s.108) kepçe kepçe (s.108) köy köy (s.108) hızlı hızlı (s.108) ayrı ayrı (s.110) kıs kıs (s.110)

“Türkçede aynı sözcüğün yinelenmesiyle kurulan ikilemelerin sık kullanılması, zihinde bir kavramın algılanması sırasında onun pekiştirilmesi, güçlendirilmesini sağlayan bir anlatım biçimidir.” (Aksan, 2016:129-130) Yazar ikileme oluşum şekillerinden en çok aynı kelime tekrarını kullanmıştır. Bazı ikilemeler yöreye özgüdür. Eserde geçtiği şekliyle aktarılmıştır. Yazarın kullandığı İkilemeler oluşum şekillerine göre aşağıdaki kategorilere ayrılmıştır.

3.2.1. Aynı kelimenin tekrarı ile oluşunlar:

Pırıl pırıl, yarı yarı, koca koca, deste deste, küfül küfül, alık alık, donuk donuk, diken diken, yumuk yumuk, tokat tokat , yumuk yumuk, tekme tekme, ayrı ayrı, huysuz huysuz, ürkek ürkek, ıpıl ıpıl, kürek kürek, yarım yarım, ağır ağır, acı acı, uysal uysal, yavaş yavaş, acı acı, iplik iplik, sicim sicim, bıçak bıçak, kel kel, aval aval, ses ses, sakın sakın, dalga dalga, şaşkın şaşkın, kırpık kırpık, ayrı ayrı, gövde gövde, büyümüş büyümüş, zor zor, tatlı tatlı, sönük sönük, pembe pembe, boz boz, rüzgar rüzgar, hırslı hırslı, hızlı hızlı, yığın yığın, bir bir, benek benek, kırmızı kırmızı, sıcak sıcak, tatlı tatlı, iyi iyi, çiçek çiçek , uğrun uğrun , kıvrım kıvrım, hafif hafif, yavaş yavaş, köy köy, kepçe kepçe.

3.2.2. Biri olumlu biri olumsuz sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Girer girmez, ya çıkar ya çıkmaz, düşer düşmez, başlar başlamaz, verilir verilmez.

3.2.3. İki de olumsuz sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Ağızsız dilsiz.

3.2.4. Yansıma sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Küt küt, höst höst, takır takır, çin çin, vıcık vıcık, kıs kıs.

3.2.5. Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Çer çöp, çoluk çocuk, eğri büğrü, tek tük, boyuna posuna, sus pus, yayan yapıldak.

3.2.6. Sayı bildiren sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Üç beş, bir bir, beş on, bir iki, üçer beşer, bir iki, beş sekiz.

3.2.7. Karşıt anlamlı sözcüklerin tekrarı ile oluşunlar:

Öteyi beriyi, sağda solda, sağına soluna, sağa sola, içi dışı, alt üst, er geç, yer gök.

3.2.8. Eş ya da yakın anlamlı sözcüklerin tekrarı ile oluşanlar:

Sağ salim, dirlik düzenlik, kul köle, köşe bucak, yalan yanlış.

3.2.9. Ek alarak oluşanlar:

Bugüne bugün, öteyi beriyi, boyuna posuna, itişe kakışa, peşi peşine, söylene söylene, kopara kopara, sağdan soldan, yarı yarıya, bata bata, çarpa çarpa, değe değe, soluk soluğa, sağına soluna, peş peşe, dama dama, göz göze, kıvrıla kıvrıla, yara yara, tozuta tozuta, sağa sola, güle güle, kalka kalka, sürtüne sürtüne, sırt sırta, ayrı ayrı, kendi kendine.

3.2.10. Her ikisi de anlamsız sözcüklerin tekrarı ile oluşanlar:

Pılı prtı

3.3. Sövgü

Sövgü (küfür) yazarın eserinde fazlaca yer alır. Eserde ölçünlü dilden daha çok konuşma dili kullanılmıştır. Buna sebep olarak yazarın eserinde ele aldığı kahramanların eğitim düzeyleri ve yaşanan sosyal çevre örnek gösterilebilir. Roman kahramanı olan İbrahim konuşmalarında köylü milletine sürekli hakaret eder, onları acımasız, merhametsiz, düşüncesiz bulur. Köylü milletinin hiçbir şeyi hak etmediğini düşünür. Bunlar nimet azgını, bunlar gavur (Sayar s.12) gavurdan da kötü (Sayar s.12) Hepsi dinsiz, hepsi imansız (Sayar s.36) Romanda köylü ekonomik olarak zor durumdadır ve mevsimle mücadele içindedir. İnsani ilişkileri zayıf olan bu kahraman ailesine dahi sevgi ve merhamet göstermemektedir. Bu sebeple eserde roman kahramanı Üssüğünoğlu İbrahim küfürlü konuşmaktadır. Bazı küfürlerinde Şii mezhebinin bir kolu olan rafazılara yönelik kelimeler kullandığı dikkat çekmektedir. Ulan kerhaneciler, ulan rafazılar (s.110) Romanda 67 sövgü tespit edilmiştir:

Doovaah domuzun öküzleri (s.9) ulan, gavur bu millet, dinsiz bu millet (s.9) ırzı kırıklar (s.9) gavur bu millet, dinsiz, imansız bu millet (s.9) ulan yeter gavurun malları (s.10) gavuruna gönder, urusuna da (s.11) siktir et ofisi (s.11) sonra bir boktan onlar gibi (s.11) ulan (s.11) bunlar nimet azgını, bunlar gavur (s.12) gavurdan da kötü (s.12) siktir et kerhanecileri (s.12) çekilin lan (s.12) bütün pavlikeler herifçioğluna bağlı (s.12) eşşek değil ya (s.12) vay akılsız vay (s.12) gavurluğu tutar (s.13) bu kerhaneciler her zulüme layık (s.13) ırzı kırıklar (s.13) uyutma bu deyyusları (s.13) voojaa ırzı kırıklar (s.14) gavurun evi (s.17) sen de titre eşşek kızı, titre buy (s.17) gavurun teki (s.21) gavur ağbeysi (s.21) “gavur” dedi, “dinsiz” dedi kocasına (s.22) namussuz doru (s.23) benim ağam da gavur benim ağam da dinsiz (s.24) seni geçmişi kınalının malı! Yediği boka bak namussuzun! (s.25) gavurun malı (s.26) geberecek geberdi (s.29) piç mi derler (s.30) siktir et (s.30) hepsi dinsiz, hepsi imansız (s.36) herifçioğlu (s.36) vay dini kırık düzrü, vay kerhaneci İrbaam (s.36) namıssız (s.36) vay olmam diyeesice zalim, vay ırzı kırık vay! (s.36) Kimin piçi ki gavur (s.36) İbraam rafazısı (s.37) ulan siktir deyyus (s.37) merhameti var gavurun (s.38) nankör düzrü (s.38) kerhaneci (s.38) kerhaneci (s.38) dinsiz imansız bir sahibi vardı (s.47) yel kafir kafir yalıyordu karın boşluğunu (s.48) ne gavur ki canavar (s.53) gavur yel (s.59) ulan kerhaneci (s.60) ulan rafazı (s.60) ulan deyyus (s.60) bırakır o düzrü (s.60) ulan edepsizler (s.71) ulan eşşek sıpaları (s.71) siktirin oradan (s.71) senden umut kesen kafir (s.85) defolsaydı (s.88) cehennem dibi (s.88) ben de az gavur değilim haa (s.100) ben de dinsizim (s.100) bu gavur atlar (s.106) ulan kerhaneciler, ulan rafazılar (s.110) oh demiyenen kışımız mı soğuyacak (s.110) elinize kına yakın düzrüler (s.110) ulan namussuz doru (s.111) ulan nankör tay, bir daha ismini aklında geçinen anasını avradını sülalesini (s.111).

3.4. Atasözü

“Atasözleri bir ulusun geçmişinden gelen, geçmişte yaşanan olaylarla deneyimlenmiş birikimlerin, yaşanmışlıkların, görgü ve kültürün özlü ve kalıp sözlere dönüşmüş biçimleridir. Atalar, yeni kuşaklara biz bu olaydan işte böylesi bir sonuç aldık, siz de aynı sonuca ulaşırsınız, bu iyidir, bu kötüdür veya böyle davranırsan şöyle sonuç alırsın, bu işin sonu sana kötülük, böyle davranmak ise iyilik getirir demektedirler. Atasözleri, içinde bulunulan duruma, geleceğe ve oluşturulacak duruşa yön verebilme gücünde, içerisine yaşamsal deneyimlerin iletileri sindirilmiş, anonimleşmiş hazır sözlerdir” (Akyalçın, 2012:17)

Eserde kullanılan atasözleri daha çok o yöredeki söyleyiş özellikleriyle kullanılmıştır. Yazarın söz varlığı unsurları içerisinde en az yararlandığı unsur atasözleridir. Eserde 15 adet atasözü kullanılmıştır.

Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi (s.9) yokluk bel kırar, adamı insanlıkta cüda eder (s.12) it kapıda zabın

gerek (s.12) paranın açmadığı kapı (yoktur) (s.13) beklediğin gün gelmişti (s.29) dünyalar kendisinin oldu (s.29) elini versen kolunu alamazsın (s.36) çıkmayan canda umut var (s.36) minarenin kılıfı hazırdır (s.46) işin içinde bir iş vardı (s.49) düşenin dostu olmaz (s.71) yazın yabancı al, kışın ister al ister alma derler (s.77) at yedi günde, it yediği günde (unuttur) (s.85) Allahtan ümit kesilmez (s.87) bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır (s.109)

3.5. Dua (yakarış, alkış)

Tanrı'ya yalvarma, dileme, isteme ve yakarış için söylenen dinî metin (<https://www.sozluk.gov.tr>).

Dualarda Allah ve Tanrı kelimeleri kullanılmıştır. Sayar'ın eserinde 22 dua tespit edilmiştir ve şöyledir:

Bir alem yedü düvel “maşallah” diyecekler (s.11) Allah kem gözden esirgesin (s.11) Allah İbraam'a da çok versin (s.11) Allah çok versin İbraam'a (s.11) Allah beni kurtardı, cümlesini kurtarsın (s.12) Allah selamet versin (s.14) hayırlısı dedi (s.28) maşallah çaldı (s.29) maşallah çalacaktı sana (s.30) ye , iç şükret haline (s.30) Allah zulumlardan ümmeti Muhammedi esirgesin (s.36) Allah fakire fukaraya acısın (s.40) Tanrı bunları canavarın şerrinden korusun (s.45) Tanrı kulunu esirgesin (s.46) Allah zabınına acısın (s.53) Allah doruma acısın (s.59) Allah'ını seven tutsun (s.72) cansız yumurtaya can veren rabbim (s.85) Tanrı ahiretimizi kara yazmasın (s.87) Allahtan umut kesilmez (s.87) rabbim sana da baharı buldurur (s.88) Allah yolunu açık etsin, canavarın şerrinden korusun (s.89).

3.6. Beddua (kargış)

Kargışlar insanın karakter yapısına, zamana, çevreye ve olaylara göre değişkenlik göstermekle birlikte çoğunlukla öfke, üzüntü, kahır, sitem, kabullenmeme, tepkiyi başka yöne yansıtma, kırgınlık, beğenmeme, kıskançlık, ayıplama ve utanma, kötülüğü engellememe gibi durumlarda sıkça kullanılır (Harmancı, 2012: 1-17). Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kargış yerine beddua kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Eserde 12 beddua tespit edilmiştir. Bu beddualar köylüye, yoksulluğa karşı yapılmıştır.

İlayık millet bu zuluma, ilayık her kötülüğe, her bir muhanete. Bırak sürünsünler. Bir çift demirine dirlik vermeyenlere hayır dua mı edeceğim. (s.10) gözü kör olsun yokluğun (s.12) Allah bunları açıklıkla terbiye etsin (s.12) Çarıkları ayaklarını sıksın, tabanları yarık yarık olsun (s.12) gözü kör olsun açıklığın (s.23) tanrıya havale etmeli her işi (s.37) gavuruna kurban olsun (s.38) Allah çektirir bu düzüye (s.38) şeytanlar göreydi yüzünü (s.39) cehennem dibinde (s.59) Allah onu yok etsin (s.108) Allah murtat defterine yazsın (s.109)

3.7. Lakaplar

Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad (TDK, 2019: 1572). Sözcük zamanla anlam genişlemesine uğrayarak kişileri yermenin yanında övmek; fiziksel, ruhsal, sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtmak için kullanılmıştır. Yerine göre gülünç, kaba, edep dışı, örf ve adetler zıt manalar içermektedirler. Fakat çoğunluklu da gülünç ve mizah tarafı ağır basan tarafları çoktur. Bütün bu değerlendirmelere göre lakap, asıl ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isim olarak tanımlanmaktadır (Aktaran Sağlam, 2020:3). İş, meslek ve akrabalık bildirenler unvan kabul edilse de yazarın eserinde bunları lakap olarak kullandığı varsayılmıştır. Romanda 21 tane lakap tespit edilmiştir. Bunlar incelendiğinde yazarın yöreye özgü ağız özellikleri dikkat çekmektedir. Lakaplar aşağıdaki gibidir:

Üssüğünoğlu (s.9) Üssüğü'n İbraam (s.11) Zeynel'in İsmail (s.12) Zorbarınoğlu Duran Efendi (s.12) (s.13) İbraam Efendi (s.13) Tombak Emmi (s.23) Zelveli'nin Murat (s.28) Kaşifinoğlu (s.35) Herifçioğlu (s.36) İbraam Ağa (s.37) Fadişinoğlu (s.37) Jandarma Ahmet Çavuş (s.37) Molla Mustafa'nın Bekir (s.37) İnce'nin Osman (s.37) Naçar'ın Ali (s.47) Kümüğünoğlu (s.61) Duran Çavuş (s.71) Hıdır Emmi (72) Çelebi Ağa (s.95) Hasibe'nin Murat (s.102)

Bu lakapların bir kısmı kişilerin hangi aileye mensup olduklarını belirtir. Hasibe'nin Murat (s.102) Üssüğünoğlu (s.9) Üssüğü'n İbraam (s.11) Zeynel'in İsmail (s.12) Zorbarınoğlu Duran Efendi (s.12) Hasibe'nin Murat (s.102).

3.8. Kalıp söz (kültürbirim)

Toplumdan topluma değişen ve insanların kültürlerine göre oluşan bu kalıp sözler hafızalarda saklanıp yeri ve zamanı geldiğinde söylenen ve gelecek nesillere aktarılan toplumsal bir hazinedir (Uysal, 2019: 621-644) Kalıp sözler, belli durumlarda söylenmesi gelenek olmuş klişe sözlerdir. Bu sözler toplumun yaşamına ve kültürüne ışık tutmaktadır (Erol, 2007: 5). Bu sözlerdeki yerellik göze çarpmaktadır. Yozgatlı olan yazar, yöreye özgü konuşma dilini eserinde başarılı bir şekilde kullanmıştır. Kalıp sözler romanda geçtiği şekliyle

aktarılmıştır. Eserde 36 kalıp söz tespit edilmiştir.

Hoş geldi safalar getirdi (s.9) Hamamda isteriz nazlı geline dönersin (s.9) in mi söyler cin mi söyler (s.9) ipliğini çeksen kırk yaması birden düşer (s.10) gün yemiş keleşe dönmek (s.10) it dirliği (s.10) sen bir yol dur (s.11) cıbrırlık devriymiş (s.12) it kapıda zabın gerek (s.12) borcuna bir of çek (s.12) çot durak (s.12) yedi kat yerin altına gömsen remil attırır, cinlerle bir olur bulurlar. (s.13) acı acı çeniledi (s. 20) yel tutmak (s.20) kele ana (s.20) eni yoktu, butağı yoktu (s.29) Üssüğünoğlu kırdı uladı (s.30) güzel günler tez unutulur. (s.30) beni darda bunda bırakmıyor (s.31) yazı yaban (s.39) Ferman Naçar'ın Ali'nin ise dağlar kendisininindi (s.47) tokluk hayatı düşündürür (s.47) iyi bir gavurluktur tokluk (s.48) ziyafet sofrası (s.55) dirlik dışlık kalmıyordu (s.59) sizin aklınızla kenefe gitmem (s.60) satlıcana tutulmak (s.71) hep davulun tersine vururlar (s.71) gönülsüz köpeğin davara gittiği gibi iş görme (s.72) herkesin altındaki cücüğü bilmek (s.73) karnı doymuş çingene gibi gözü yoldaydı (s.87) bu köylü davulun iki tarafını da vurmaya bilir(s.90) satlıcana verir (s.100) köylü milletin inkrımı acıkana yumurta, müjdeciye tavuk (s.101) köylü hem tefin altına hem tefin üstüne vuracaktı (s.110) gam yenecek iş değil (s.110)

4. Sonuç ve Tartışma

Yılkı Atı adlı eserin söz varlığı incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, lakaplar, dualar, sövgü kullanımları romanın söz varlığını oluşturan temel dil kullanımlarıdır. Yazarın bu dil birliklerini yoğun bir şekilde yöre ağzını kullanarak vermesi eseri folklorik açıdan zenginleştirmiştir.

İfadeyi zengin kılmak, özlü bir anlatım oluşturmak için deyimlerden yararlanılmıştır. Eserde 400 deyim kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yazar ikilemelerden eserinde fazlaca yararlanmışır. Kitapta 192 ikileme tespit edilmiştir. Sözcük tekrarlarının romanda bu denli kullanılması anlatımı daha canlı ve ahenkli kılmıştır.

Söz konusu incelenen kitapta deyim ve ikileme kullanımı diğer kalıplaşmış söz varlıklarına göre daha yüksektir. Kalıplaşmış söz varlıklarını bu sıklıkla kullanması yazarın kültürü dile aktardığını, Türkçenin anlatım gücünden fazlasıyla yararlandığını gösterir

Deyim ve ikilemedeki çeşitliliği atasözlerinde görememekteyiz. Atasözleri Türkçenin kültürel değerlerinin aktarımında ve nasihat vermede çok önemlidir. Yazar eserinde 15 atasözü kullanmıştır.

Türkçe öğretim programında yer alan aşağıdaki kazanımlara bakıldığında edebi eserin söz varlığını aktarmada nitelikli bir kaynak olduğu sonucuna ulaşılr.

Eser söz varlığı öğretimi için yeterince örnek barındırıyor olsa da argo ve sövgünün yer alması Türkçe öğretiminde bir materyal olarak kullanımını sınırlandırır.

İlköğretim Okullarında Okutulacak 100 Temel Eser uygulaması sonlandırılmış olsa da roman ilköğretim örnek listesinde yer almamıştır. Ortaöğretim için uygun bulunmuştur. Bunun nedeni yazarın romanda kullanmış olduğu sövgülerdir. MEB'e okullarda kalıp sözlerin aktarımı edebi metinler aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu nedenle seçilen metinlerin öğrencilerin kademelerine uygunluğu da önemlidir.

Eserde sövgü (küfür) tespit edilmiştir. Bu sövgüler, çetin geçen kış mevsimine, yoksulluğa ve köylülere yönelik söylenen sözlerdir. Üssüğünoğlu İbrahim aciz kaldığında, kışın zor geçeceğini anladığında, evdeki zahirenin tükenmekte olduğunu fark ettiğinde, köylünün hırsızlık yaptığına şahit olduğunda küfür kullanmaktadır. Bu küfürlerin bazılarında dini terimler de kullanılmıştır. Ulan kerhaneciler, ulan rafızılar (s.110) İbraam rafazısı (s.37) elinize kına yakın düzüler (s.110)

Eserde 22 dua, 12 beddua tespit edilmiştir. Yazar Allah ve Tanrı ifadelerini kullanmıştır.

Eserde 21 lakap tespit edilmiştir. Bu lakaplar daha çok aile ile ilişkilendirilmiştir. Baba ya da anne belirtilerek oluşturulan lakaplar: Kümüğünoğlu, Üssüğünoğlu, Herifçioğlu, Zorbarınoğlu, Fadişinoğlu, Kaşifinoğlu. Yazarın kullandığı lakapların hiçbiri küçük düşürücü, alay edici nitelikte değildir.

Eserde 36 kalıp söze rastlanmıştır. Yazarın kullanmış olduğu kalıp sözler, toplumun kültürünü ve değer yargılarını, inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve görenekleri, yöresel dili aktarmaktadır. Örneğin: yilkılık geleneği.

Yazarın söz varlığı kullanımında biçimsel sapmalar tespit edilmiştir. Bunun sebebi, yazarın eserinde köylü ve köylüyü anlatması, o bölgede konuşulan dili kullanmasıdır. Küfül küfül yel yalamak (s.13) ıpıl ıpıl (s.23) perim perişan (s.55) Hoş oldu içi (s.35) Bir çuval inciri berbatlıyamam (s.88) Etti, buldu (s.110).

Dildeki geniş bir söz varlığı, daha etkili bir iletişim ve anlatım yeteneği sağlar. Kelimelerin doğru bir şekilde kullanılması, düşünceleri ifade etme ve başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurma becerisini artırır. Zengin bir kelime hazinesine sahip olmak, daha doğru ve çeşitli ifadeler kullanmanıza olanak tanır. Kelimeler, düşünceleri ifade etmek ve karmaşık kavramları anlamlandırmak için kullanılan araçlardır. Dildeki söz varlığının zenginliği, düşüncelerinizi daha derinlemesine düşünmenize ve daha karmaşık fikirleri ifade etmenize yardımcı olur. Ayrıca, yaratıcı yazma, şiir veya edebi eserler gibi alanlarda da zengin bir kelime dağarcığı yaratıcılığı teşvik eder. Bir dilin söz varlığı, o dilin kültürel zenginliğini ve tarihini yansıtır. Bir dildeki kelime dağarcığı, o dilin geçmişi, kültürü, değerleri ve deneyimleri hakkında bilgi verir. Zengin bir kelime hazinesi, başka dillerdeki metinleri ve eserleri daha iyi anlama ve çeşitli kültürlerle bağlantı kurma yeteneğini artırır. Bir dildeki geniş bir söz varlığı, analitik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Farklı kavramları ayırt etmek, nüansları anlamak ve farklı düşünce tarzlarını değerlendirmek için kelime çeşitliliği gereklidir. Bu, daha iyi bir problem çözme becerisi, mantıksal düşünme ve eleştirel tahlil yapabilme yeteneği kazanmanızı sağlar. Bir dildeki kelime dağarcığını genişletmek, genel dil becerilerini geliştirmeye yardımcı olur. Dil bilgisi, kelime anlamı, cümle yapısı ve dilin diğer unsurlarını daha iyi anlamak için zengin bir söz varlığına ihtiyaç vardır. Bu da dil becerilerinin genel olarak gelişmesine katkıda bulunur. Genel olarak, dildeki söz varlığının zenginliği, iletişim yeteneğini artırır, düşünme becerilerini geliştirir

Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcükleri değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, atasözlerinin, terimlerinin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılır. Söz varlığı yalnızca bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş göstergeler, semboller, simgeler, kodlar ya da dil bilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.

Kaynakça

- Aksan, Doğan. (2000) Türkçenin sözvarlığı. Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2016). Anlam bilim anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2016). Atasözleri ve deyimler sözlüğü. İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- Akyalçın, Necmi (2012). Türkçemizin incileri atasözlerimiz tanıklı sözlük. Eğiten Kitap, Ankara.
- Akyalçın, N., Gürcü, H. (2017). Orhan Pamuk ve Fakir Baykurt'un iki romanında deyim, atasözü ve ikilemeler bakımından söz varlığı. Farkındalık Dergisi, 2 (3S), 55-68.
- Erol, Ç. (2007), Türkiye Türkçesinde kalıp sözler üzerine bir inceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harmancı, M. (2012), Dede Korkut hikâyelerindeki alkış ve kargışlara işlevsel bir yaklaşım. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23. s. 1-17.
- Karabulut, R. (2011). Nail Abbas Sayar: hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.
- Mehmet, U. Z., ve Özcan, M. F. (2020). Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizinindeki hikâye kitaplarının kalıplaşmış söz varlığı açısından incelenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (47), 187-214.
- Sağlam, M. H. (2020). Fakir Baykurt'un köy romanlarında lakaplar. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44(1), 255-280.
- Sayar, A. (2019). Yılkı Atı. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Şahin, H. (2004). Türkçede organ isimleriyle kuruluş deyimleri. (1. Basım). Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.
- TDK. Türk Dil Kurumu, <https://www.sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 30.12.2022)
- Türk Dil Kurumu. (2019). Türkçe Sözlük. (11. Baskının Tıpkı Basımı). TDK Yayınları, Ankara
- Uysal, Y, (2019), Adıyaman halk kültüründe dua ve beddualar. Türkiye Mecmuası, 29/2 s. 621-644.